

KIS-784 – An troiennoù idiomatek

(RLN da YBAN – 31 12 02)

Lenh a reer en enmoned CHARRETTE war ar *Grand Larousse Universel* :

“ **1** Véhicule à deux roues, à traînage animal, muni d'un brancard simple ou double et de deux ridelles. **2** Dans l'argot des beaux-arts, travail intensif de dernier moment pour remettre à temps un projet, un ouvrage. (Les maquettes d'architecture étaient autrefois apportées sur une charrette, et l'étudiant en retard travaillait aux derniers détails pendant le transport). **3** Familier. Fournée de personnes licenciées d'une entreprise, exclues d'une organisation, expulsées d'un pays : « Faire partie de la dernière charrette. » **4** « Être en charrette », travailler sans discontinuer pour remettre à temps un ouvrage (populaire).”

Evit ar ster **1** ez eus gerioù brezhonek abaoe kantvedoù. Anat eo ivez al liamm etre ar sterioù **2** ha **4**. Dedennet on avat dreist-holl gant ar ster **3**, petra bennak ma 'z eus, hervez ar *Grand Larousse Universel*, ur c'hennotadur « familial », kennevin gantañ. Evit an kez ster **3**, e ve tu d'ober gant Br. *karrad*, nemet ez eo bet arveret ar ger en un doare pemdeziek, pe dost, a-hed ar c'hantvedoù ivez, ken gant al lapitillaged ezhommek, ken gant ar c'hourferc'henned fortunius. Kinnig a rafen a-walc'h Br. *broeviad*, a veze implijet kalz dibaotoc'h, dre ma oa ur vroev ur c'harr arbennik, hiroc'h eget ur c'harr standur, hag a dalveze da zezougen ar barrikennoù. Un tammig plat eo *karrad* en degouezh, ha *broeviad* a gavan eztaolusoc'h. Ouzhpenn se ez eus ezhomm alies eus kirri hir meurbet da enderc'hel holl ezfredidi un embregerezh.

Daoust m'eo kennevin Gl. *charrette* gant ar ster-se hervez ar *Grand Larousse Universel*, ez eo deuet bremañ da vezañ darbennet dichipot gant ar mediaoù. Meneg a ra ar re-mañ zoken eus *minicharrettes* : embregerezhioù 'zo ne gredont ket ober ezfredadoù a-yoc'h (degemeret fall e vez gant ar c'hedveno), ha gwell e vez ganto leiaat o c'hoskor diwar-bouez *minicharrettes* lerc'h ouzh lerc'h, en ur jediñ mat an entremez etrezo (aze emañ an hefilded uc'hañ !) : komz a rafed neuze eus *korrvroeviadoù*.

Aotreet e ved ivez da ober gant *broeviadoù* da zezanviñ ar *charrettes* a varvospidi eus mare ar Sponterezh e grez an Dispac'h gall. Evit na gaout d'ober an dibab — diaes, enkrezus zoken — etre ar c'hirri standur hag ar broevioù, en doa CARRIER ijinet un tun all.

(GE da RLN, YBAN – 19 01 03)

Ha ne ve ket kentoc'h e *charrettes* an Dispac'h gall emañ orin an droienn arveret hiziv en embregerezhioù ? An aters-se avat n'eo ket abeg va lizher. Met hemañ : penaos mont d'an troiennoù idiomatek allyezh ? Hollekoc'h : penaos dec'heriañ en hon yezh kealioù gougevan ouzh speredegzh ur gumuniezh all, ha pa ve houmañ allyezh pe allc'hrez ? Tro 'm eus bet da deurel ur sell war deulioù labour tud *TermBret* a-zivout ar vuhez kempred. An un diaesterioù a anavezomp, int ha ni : kaout da bep kammed da dalañ ouzh an dislank etre ar sevenadurioù, ar sevenadur beziat gallek(-saoznek) m'emaomp soubet, aspadennoù brezhonek ur sevenadur aet hebiou, eginou ur sevenadur brezhonek nevez. Hogen tra ma vezomp ni prederiet gant an eginou-mañ nemetken ouzh o magañ gant kement danvez a ziskoachomp pe a zanzeomp, e chom tud *TermBret* kantet e-barzh teskad bevennek loazioù teodyezhel ar maezioù eus kornog Breizh derou an 20t kantved hag e vountont a lazh korf ouzh ar mogerioù ; gant berzh pa dennont o mad eus dareulusted ar brezhoneg, da skouer pa droont : Gl. *pédaler en danseuse* dre Br. *gaolgammañ* ; hep dont a-benn pa gejoint gant meizadoù dianav d'ar gumuniezh hengoueriat : Gl. *garder le rythme* a droont Br. *derc'hel da vont, da charreat, derc'hel ingal*, pe Gl. *tactique de course*, Br. *doare da redek* hervezo. N'eo ket o ijin a ve da abegiñ. Ijinus e vezont. Ne c'haller ket kennebeut tamall dezho ar youl da zerc'hel ar brezhoneg war hent e steuziadur, youl o splannañ a du 'rall war geriadurioù 'zo na gont ar brezhoneg evit netra e buhez o aozerion. Tud *TermBret* a gredan o deus gouestlet da vuhez ar brezhoneg ar pep angerzhekañ eus o buhez. Anv a ran a-zioc'h eus ur sevenadur brezhonek nevez. Hemañ evit ur gwel zo ezvezant en o freder. Ganto gwalarneg, nemet e hañvalont sellout *Gwalarn* evel un treuzwiskadur eus Breizh-Izel, d' o emell ferñ ar plegoù diwezhañ ; dic'houzvez dezho ster don *Gwalarn* : kaout gant ar brezhoneg an dro da grouiñ un hil nevez kensabr gant an holl hiloù a dreuz ar milvedoù. E keñverioù 'zo, o bedouriezh n'emañ ket pell, daoust d' a lavaront, diouzh hini P.- J. HELIAS pa venne bezañ eus ul lec'h ha n'eo ket eus un amzer, pe diouzh hini skolveuriz Brest ha *Brudiz* all pa damallont da Roparz HEMON e yezh dibourc'h — endra oa dres damant kentañ Roparz HEMON diwiskañ Breizh-Izel ha n'eo ket he zreuzvirout pe he zreuzwiskañ. Ha ne wel ket tud *TermBret* ez eo echu

pell 'zo al lankad diorren a voe tennañ o danvez prizius eus teodyezhoù an unyezherion hag ez eo kalfichat ar brezhoneg kempred evel un heklev, un evel-pa-vije eus an teodyezhoù-se, kement ha prientiñ dezhañ an tonkad ez eo bet o hini ?

Bez' hon eus da ziskuliañ ivez an temptadur ragenep a zo kemer ar sevenadurioù allyezh da bimpatrom, plakañ hon prezeg war ar c'healioù dec'heriet gant ar galleg evel pa vijent ar monedoù nemeto d'an traoù. Dav dimp, diziouerus eo bepred, piaouekaat ar c'healioù ganet en hiloù all, pe dre amprestañ ar gerioù o doug, pe dre wiskañ warno gerioù brezhonek kozh ha nevez — se a reomp bemdez hag un analerezh eo d'ar brezhoneg. Un *adanalerezh* ne oufe ken bezañ avat. Ma ne heuliomp mui ger stur Roparz HEMON : “*Lazhomp ar galleg pe eñ hon lazho*”, e talc'homp d'ar spered anezhañ hag e lavarfemp kentoc'h : “*Debromp ar galleg da vagañ krouell ar brezhoneg*” — ar galleg hag, evel just, ar saozneg, an alamaneg, kement yezh a c'hellomp beveziñ ha betek an displeberetañ brezhoneg. Evel ma lenner e *Mazh* 15, 17-18 : “*Kement a ya er genou a ziskenn er c'hof hag a vez distaolet el lec'h distro. Met ar pezh a ya er-maez eus ar genou eo eus ar galon e teu.*” Ha ma ne eskor ket eus hon c'halon ur sevenadur a vent gant sevenadurioù an istor, e vimp bet sioc'hanerion ha netra all.

Evit distreiñ d'an troiennoù idiomatek, n'eo ket a-walc'h lavarout ez int arvezioù eus ar stuzegezh, gouskoroù int d'ar speredegezh, muioc'h : lodek int en eñvor enien ur sevenadur, bez' ez int ar c'hounaelloù eus e gammedoù hag e zoareoù tremenet. An troiennoù idiomatek zo ar rann istorekañ eus an dareuladoù a ya d'ober korf eskern ur yezh. E se, o arver ned eo ket nebantek. Pa ran gant an droienn “*Klask pemp troad d'ar maout*” e stignan al liamm galloudel a stag hon brezhoneg ouzh ar bed hengoueriat en treuzkasas war-du ennomp, ha dre se e vuhezan an unded a zo e keñverioù 'zo etre ar bed-se hag hon hini (ouzh an arvez-se end-eeun eo kizidik hon c'heneiled eus *Termbre*). Pa gomz RLN eus ar *broeviadoù* marvgospidi pe ezfredidi, ez enlouch e brezhoneg un dareulad gallek hag e vliva betek ur par hon gougevanded ouzh istor Frañs. Pezh na ampleg ket ez eo istor Frañs hon istor nemetañ hag ez omp bac'het e sevenadur Frañs¹. Evidon zo va istor kenkoulz all hini Alamagn, Japan, Saoz... e kement ma tigoran hentoù diwar o sevenadurioù. Un azon mat eo a dra sur an naon hon eus da berzhiañ e kement hil istor a zo o niñvañ war ar blanedenn. Hag

¹ Amañ un hanezenn. Edon o prientiñ gwazadur ar wask evit va barzhonegoù *Maen ar Ya* e sez *La Différence*, pa ziskouezas rener an ti embann, Joaquim VITAL, bezañ en entremar : ha kataloget e vo va levr e rann al *Littérature française* pe e rann al *Littérature étrangère* ? Evit ur Portugalad all a oa eno, al livour POMAR, ne oa mar ebet : ar rann-mañ diwezhañ oa al lec'h reizh... A-benn ar fin e tivizas Joaquim klenkañ ar bezienn dindan ar skritell gentañ.

hon sevenadur dimp-ni ? Emañ aze evel ar poent dall e kalon al luc'hsae. *Hon* sevenadur *dimp-ni* eo dres pa 'z eo goullo, pa 'z eo ar goullo kent krouidigezh ar bed, tra ma 'z eo leun ar bed en dro dimp gant ar sevenadurioù all ; tra ma 'z eo ar re-mañ bedoù graet ha na c'hellont bezañ nemet lec'hioù a niñv evidomp, hon hini hepken zo ober bed, lec'h a nit. Saviad hennezh n'eo ket dibarek dimp, ne denn ket da eGINEGEZH hon sevenadur graet, pa 'z eo saviad reol an ober diles. E pep sevenadur bev, er re vrasañ ha puilhekañ, emañ an oberourion — ar re a vo anavezet da c'houde evel sammerion an hil — en hevelep goullo, ha bemdez war vord an hevelep difeiz ha ni.

Va emzezhenn a zleuan ober, goude goapaat an troiennoù idiomatek pesketaet eus an teodyezhoù pe eus ar galleg. Prometiñ a ran kavout mat pelloc'h ken an troiennoù hengoueriat, ken an amprestoù allyezh — gant ma vint binvioù ur yezherezh krouiñ, evel just.